Downloaded from ciauj-tabriziau.ir at 7:05 +0330 on Monday November 23rd 2026

Cult Islam Archit Urban, 2025; 10 (1): 1-19

CULTURE OF ISLAMIC ARCHITECTURE AND URBANISM

DOI: http://dx.doi.org/10.61186/ciauj.10.1.493

Original Paper Open Access

Evaluation of Iranian-Islamic Lifestyle Indicators in Urban Neighborhoods (Case Study of Maghsodieh and Yaghchian Neighborhoods of Tabriz city)

Mohammad Ali Key Nejad[1], Azita Belali Oskoyi[2,*], Ali Mirzaie[3]

1.Professor, Rab`-e Rashidi Scientific, Cultural and Historical Complex, Tabriz, Iran

2. Professor, Department of Architecture and Urban planning, Faculty of Architecture and Urban Planning, Tabriz Islamic Art University, Tabriz, Iran

3. PhD student of Urban Planning, Department of Architecture and Urban planning, Faculty of Architecture and Urban Planning, Tabriz Islamic Art University, Tabriz, Iran

Received: 2023/08/9 Accepted: 2024/01/18

Abstract

The Iranian-Islamic lifestyle, as the currently emphasized lifestyle of Iran, along with fulfilling the material and spiritual needs of the citizens, can be manifested in all parts of people's lives, such as residential areas. However, due to the introduction of unknown ideas in the form of modernism, the neighborhoods have faced a kind of identity crisis and lack of place belonging, the older neighborhoods have been deteriorated and worn out, and the new neighborhoods have been oriented towards western styles. Therefore, this research aims to evaluate the indicators of Iranian-Islamic lifestyle in urban neighborhoods with a case study of Maghsodieh neighborhood from the historical context and Yaghchian neighborhood from the newly founded context of Tabriz metropolis. In this applied and descriptive-analytical research; the required data and information have been collected through a questionnaire that was randomly distributed among 386 citizens of the two studied neighborhoods. In this regard, in order to evaluate the indicators of Iranian-Islamic lifestyle in the studied urban neighborhoods, the one-sample T-test was employed, and to compare the mentioned two neighborhoods, the independent T-test was used in the form of SPSS software. In this regard, the results of the research have shown that the indicators of Iranian-Islamic lifestyle indicators in urban areas are in an average to good condition and that the condition of the indicators is better in Maghsodieh neighborhood than in Yaghchian neighborhood. In fact, the lifestyle in historical neighborhoods (particularly Maghsodieh neighborhood) is more Iranian-Islamic than the newly founded neighborhoods (especially Yaghchian neighborhood). Historical neighborhoods are more closely aligned with the Iranian-Islamic lifestyle than the newly founded neighborhoods which are generally built with western urban planning principles, due to their age and identity and adherence to Iranian-Islamic urban planning standards.

Keywords:

Iranian-Islamic lifestyle, Urban Neighborhoods, Historical Context, Nobanyad neighborhood, Tabriz city

* Corresponding Author: a.oskoyi@tabriziau.ac.ir

©2025 by the Authours.This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0 license)
https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0

[DOI: 10.61186/ciauj.10.1.493]

Downloaded from ciauj-tabriziau.ir at 7:05 +0330 on Monday November 23rd 2026

Introduction

In Iranian society, the neighborhood has always been one of the main pillars of the urban spatial organization (physical and social); however, in the contemporary urban society, the concept of the neighborhood has strayed from its true meaning during the interventions based on imported patterns of urban development (Osquee et al., 2019). In general, it can be stated that in the current situation, due to the lack of revitalization and function of the old neighborhoods, these neighborhoods have lost prosperity and the population residing in these neighborhoods is moving to newly built areas (Zarini, 2017). As a result, society is most inclined toward Western styles rather than authentic Islamic values (Hosseinpour, 2017).

Tabriz, one of the country's big cities, has undergone transformation through urban plans, resulting in the decay of old neighborhoods and loss of identity in new cities. The city faces challenges in urban planning, with modern development weakening neighborhoods' role. Yaghchian is a new urban neighborhood in Tabriz, based on neo-urbanism principles.

An examination of the current state of Yaghchian reveals that no standards of the Iranian-Islamic lifestyle have been considered in its design. On the other hand, traditional neighborhoods are affected by various city plans, deteriorate over time, lose identities, and require revitalization efforts. Maqhsoudiyeh is a traditional neighborhood in the Tabriz metropolis. This research aims to conduct a comparative study between two urban textures of new and traditional neighborhoods in Tabriz (Yaghchian and Maqhsoudiyeh neighborhoods), while scientifically evaluating the Iranian-Islamic lifestyle indicators in the mentioned neighborhoods.

Methodology

This study is an attempt to conduct a comparative study between two urban textures of new and traditional neighborhoods in Tabriz (Yaghchian and Maqhsoudiyeh neighborhoods), while scientifically evaluating the indicators of the Iranian-Islamic lifestyle indicators in the mentioned neighborhoods.

The research employs an applied and descriptive-analytical. The statistical population of the research is the residents of the Maqhsoudiyeh and Yaghchian in Tabriz city (23421 people). Using Cochran's mathematical formula, the number of 386 people was determined as a statistical sample, and the questionnaire was randomly distributed among the residents based on their population.

The required data for the research was collected through documentary/library research and field research. Initially, 86 indicators were identified from the theoretical and experimental literature related to the Iranian-Islamic lifestyle in urban areas. Then, based on the expert opinions of the supervisors, some indicators were merged and removed, until 54 indicators were confirmed and used as the final set of indicators.

In the field method, the research statistical sample was asked to complete a researcher-made questionnaire regarding final indicators the study. The validity of questionnaire was confirmed by the professors, and its reliability was assessed using the pre-test method and Cronbach's alpha test. The obtained alpha coefficient was 0.863, indicating the usable reliability of the research tool.

The data were analyzed using the relevant statistical tests within the SPSS software environment. A one-sample t-test was used to assess the status of Iranian-Islamic lifestyle indicators in the studied neighborhoods of Tabriz city (Yaghchian and Maqhsoudiyeh); while a Paired t-test was employed to compare the status of indicators between them.

Results

According to Table 1, the independent t-test results indicate that according to the citizens of Yaghchian and Maqhsoudiyeh, the difference among the four dimensions of the Iranian-Islamic lifestyle is statistically significant. In all four aspects of the research, the average opinions of the residents of Maqhsoudiyeh (except for the economic dimension) are higher than that in Yaghchian, and the status of Iranian-Islamic lifestyle indicators in Maqhsoudiyeh is better than those in Yaghchian. The average difference of 0.085 between the two neighborhoods in terms of total indicators reflects a significantly high average difference. A t statistic value greater than 1.96 further supports this claim.

Table1. Comparison of the average opinions among Yaghchian and Maqhsoudiyeh citizens, regarding the status of Iranian-Islamic lifestyle indicators in Tabriz

Decision criterion (sig)	t value	Mean difference	Mean	Comparison	Dimension	Row
0.000	-5.80	-0.246	3.39	Yaghchian citizens	Social	1
			3.64	Maqhsoudiyeh citizens		
0.014	2.47	0.117	3.68	Yaghchian citizens	Economical	2
			3.56	Maqhsoudiyeh citizens		
0.001	-3.37	-0.102	3.31	Yaghchian citizens	Physical	3
			3.41	Maqhsoudiyeh citizens		

[DOI: 10.61186/ciauj.10.1.493]
Downloaded from ciauj-tabriziau.ir at 7:05 +0330 on Monday November 23rd 2026

Decision criterion (sig)	t value	Mean difference	Mean	Comparison	Dimension	Row
0.000	-3.55	- 0.112	3.41 3.52	Yaghchian citizens Maqhsoudiyeh citizens	Environmental	4
0.002	-3.10	- 0.085	3.45 3.53	Yaghchian citizens Maqhsoudiyeh citizens	Total	–

Findings extracted from the questionnaire, 1402

Discussion

The research scope includes two neighborhoods with two different contexts (old historical and planned newly built) from the Islamic city of Tabriz. Islam is a social religion that includes all aspects of the individual and social life of Muslims; therefore, all the pillars should manifest the identity of Islam.

The results showed that the Maqhsoudiyeh historical neighborhood is more Iranian-Islamic in lifestyle than Yaghchian, due to its age, identity, and the adherence to Iranian-Islamic urban planning criteria.

New Western urban areas impact residents' lives, causing identity alienation due to an emphasis on physical criteria; conversely, Iranian-Islamic neighborhoods offer spiritual vitality beyond physical aspects.

Conclusion

According to the current state of the studied neighborhoods, the following suggestions are proposed to develop the Iranian-Islamic lifestyle in the Yaghchian and Maqhsoudiyeh neighborhoods of Tabriz city:

- Redefine the existing neighborhoods by drawing inspiration from other countries' experiences, while incorporating the cultural and historical significance of Islam and Iranian thought.
- Plan Islamic city neighborhoods that incorporate historical elements and modern facilities. Use modern urban planning principles and local conditions to propose designs.
- Study how Islamic lifestyle principles can be applied to Iranian and international urban planning and design goals in a comprehensive, integrated, and forward-looking research plan; compile Iranian-Islamic neighborhood design indicators and share them with authorities as guidelines for new neighborhood design.
- The mosque is a gathering space for neighborhoods, therefore distance to the mosque should be considered when determining neighborhood boundaries. Planning should focus on developing religious spaces centered around the mosque.
- Strict adherence to the regulations regarding density and occupation level is necessary to implement Islamic principles such as the principle of privacy, the principle of harm, and the benefit of the parts from light and wind.
- The Islamic Supreme Leader has highlighted the importance of the religious and Iranian-Islamic lifestyle as an essential part of the novel Islamic civilization progress; the authorities should therefore strive to expand the lifestyle for the citizens compatible with the environment.
- There should be a focus on training and improving society culture. The Iranian-Islamic lifestyle needs community-level reformation and promotion through awareness campaigns and education.
- It is essential to take into account the needs, culture, and prevailing customs of the society in designing new neighborhoods or recreating traditional neighborhoods.
- Proposed research solutions that align with the enrichment of future research in this field:
- Examining the causes and effects of lifestyle change;
- Comparative study of the Iranian-Islamic lifestyle across different urban textures;
- Study of the Iranian-Islamic lifestyle in villages and peri-urban areas

[DOI: 10.61186/ciauj.10.1.493]
Downloaded from ciauj-tabriziau.ir at 7:05 +0330 on Monday November 23rd 2026

فرهنگ معماری و شهرسازی اسلامی، ۱۴۰۴؛ ۱۰(۱): ۱۹-۱

فرهنگ معماری و شهرسازی اسلامی

DOI: http://dx.doi.org/10.61186/ciauj.10.1.493

مقاله پژوهشی | دسترسی آزاد

ارزیابی شاخص‌های سبک زندگی ایرانی-اسلامی در محلات شهری (نمونه موردی: محلات مقصودیه و یاغچیان شهر تبریز)

محمدعلی کی نژاد [۱]، آزیتا بلالی اسکویی [۲*]، علی میرزایی [۳]

۱. استاد، مجتمع علمی، فرهنگی و تاریخی ربع رشیدی، تبریز، ایران

۲. استاد، گروه معماری و شهرسازی، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه هنر اسلامی تبریز، تبریز، ایران

۳. دانشجوی دکتری شهرسازی اسلامی، گروه معماری و شهرسازی، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه هنر اسلامی تبریز، تبریز، ایران

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۵/۱۸ | تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۱۰/۲۸

چکیده

سبک زندگی ایرانی-اسلامی به‌عنوان سبک زندگی مورد تأکید کنونی در کشور ایران، در کنار برآورده سازی نیازهای مادی و معنوی شهروندان، می‌تواند در تمام بخش‌های زندگی افراد همانند محلات مسکونی متجلی شود؛ اما به خاطر ورود اندیشه‌های ناشناخته در قالب مدرنیسم، محلات با نوعی بحران هویتی و عدم تعلق مکانی روبه‌رو شده‌اند. محلات قدیمی دچار پژمردگی و فرسودگی شده‌اند و محلات جدید نیز به سمت سبک‌های غربی گرایش یافته‌اند. از همین رو، این پژوهش به ارزیابی شاخص‌های سبک زندگی ایرانی-اسلامی در محلات شهری بامطالعهٔ موردی محلهٔ مقصودیه (از بافت تاریخی) و محلهٔ یاغچیان (از بافت نوبنیاد) در کلان‌شهر تبریز می‌پردازد. این تحقیق به روش تحقیق کاربردی و با رویکرد توصیفی-تحلیلی انجام‌شده است. داده‌ها و اطلاعات موردنیاز از طریق توزیع پرسشنامه میان ۳۸۶ نفر از شهروندان دو محلهٔ موردمطالعه گردآوری‌شده است که به روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌بندی‌شده، انتخاب‌شده بودند. در این راستا، جهت ارزیابی شاخص‌های سبک زندگی ایرانی-اسلامی در محلات شهری موردمطالعه، از آزمون T تک نمونه‌ای و جهت مقایسهٔ دو محلهٔ مذکور از آزمون T مستقل در قالب نرم‌افزار SPSS استفاده‌شده است. در همین خصوص، نتایج تحقیق نشان داده است که شاخص‌های سبک زندگی ایرانی-اسلامی در محلات شهری در وضعیت متوسط روبه خوب قرار دارند و اینکه وضعیت شاخص‌ها در محلهٔ مقصودیه نسبت به محلهٔ یاغچیان، بهتر است. درواقع، سبک زندگی در محلات تاریخی (خاصّه محلهٔ مقصودیه)، ایرانی- اسلامی‌تر از محلات نوبنیاد (خاصّه محلهٔ یاغچیان) است. محلات تاریخی نسبت به محلات نوبنیاد که عموماً با اصول شهرسازی غربی ساخته‌شده‌اند، به خاطر قدمت، هویت و استفاده از معیارهای شهرسازی ایرانی-اسلامی، به سبک زندگی ایرانی-اسلامی نزدیک‌تر هستند.

واژگان کلیدی

سبک زندگی ایرانی-اسلامی، محلات شهری، بافت تاریخی، محلهٔ نوبنیاد، شهر تبریز

*مسئول مکاتبات: a.oskoyi@tabriziau.ac.ir

©2025 by the Authours.This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0 license)
https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0

[DOI: 10.61186/ciauj.10.1.493]
Downloaded from ciauj-tabriziau.ir at 7:05 +0330 on Monday November 23rd 2026

۱. مقدمه

شهر مجموعه‌ای درهم‌آمیخته از فضاها و پهنه‌هایی فیزیکی و اجتماعی است که در طی زمان به‌تدریج شکل‌گرفته است (Martí, et al, 2019 ؛Jones et al, 2017) و مانند موجود زنده در سیر تکامل خود، یک سیکل حیات را پشت سر گذاشته و تغییر شکل و عملکرد داده و این تغییر شکل و عملکرد در فرایند انقلاب صنعتی و تحولات حاصل از آن، هرروز سرعت بیشتری یافته و الگوی مدرن متفاوت‌تر از گذشته منجر به تغییر جامعهٔ شهری معاصر شده است (ملکی و آریان کیا، ۱۳۹۸).

در ادامه، مشکلات عدیده‌ای برای شهر به وجود آمده است. در این راستا تقسیم شهر به مناطق کوچک‌تر یکی از راهکارهای مؤثر برای کاهش یا از بین بردن مشکلات پیشروی شهرها است. در این میان، محله گرایی به‌عنوان یک الگوی کارآمد می‌تواند نقش بسزایی در حل معضلات شهری ایفا کند؛ زیرا با تکیه‌بر ویژگی‌های ذاتی خود، امکان کاهش این مشکلات را فراهم می‌سازد. محله پدیده‌ای کالبدی است که درگذر زمان معنی یافته و کم‌کم به یک اجتماع محلی تبدیل‌شده است (حاجی پور و همکاران، ۱۳۹۷). محله به‌عنوان واحدهای منسجم اجتماعی درون مرزهای مشخص، جایگاه بسیار مهمی در شهرهای اسلامی دارد (سالاری پور و همکاران، ۱۳۹۷).

و توانایی ایجاد محیطی ایمن، دلپذیر، آرام و زیبا را برای زیست انسان دارد تا بتواند تمام نیازهای مادی و معنوی انسان را مطابق با شاخص‌های الگوی پیشرفت ایرانی–اسلامی به بهترین نحو تأمین کند (عابدی و همکاران ، ۱۳۹۹). در این چارچوب، در مفهوم سبک زندگی ایرانی–اسلامی ضمن تأکید اساسی به آموزه‌های اسلامی و کلیّت اسلام، به تمام ابعاد زندگی افراد در سطح جوامع توجه شده است. سبک زندگی اسلامی ازآن‌جهت که اسلامی است، نمی‌تواند بی‌ارتباط با شناخت عواطف افراد باشد، براین اساس هر رفتاری که مبنای اسلامی داشته باشد، حداقل‌هایی از شناخت و عواطف اسلامی را نیز پشتوانهٔ خود قرار می‌دهد (اشتری‌فرد و همکاران ، ۱۳۹۶). این سبک، علاوه بر برآورده سازی نیازهای مادی انسان‌ها پاسخ‌گوی نیازهای معنوی آن‌ها نیز است و در تمام بخش‌های زندگی افراد همانند سکونت در محلات مسکونی می‌تواند متجلی شود. با عنایت به رابطهٔ قوی بین جهان‌بینی و فرهنگ منطبق با برنامه‌ریزی و شهرسازی و نقش شهرسازی در تجلی ارزش‌های فرهنگی جهان‌بینی می‌توان اذعان داشت که رکن اصلی فرهنگ و جهان‌بینی، هویت ایرانی –اسلامی است و رابطهٔ معنی‌دار بین اسلام و شهرسازی ایرانی وجود دارد. یا به‌عبارت‌دیگر، انتساب شهر ایرانی به اسلام، حقیقت غیرقابل‌انکاری است. حقیقتی که از مدت‌ها پیش مورد بی‌توجهی قرارگرفته است. ورود اندیشه‌های ناشناخته در قالب مدرنیسم در فرهنگ و ادب ایرانی، علاوه بر تأثیرات عمیق فرهنگی و ذهنی، تأثیرات ملموسی نیز بر کالبد شهرهای ایران گذاشته است. این تأثیرات هم در سطح کلان (معماری و شهرسازی ایرانی–اسلامی) و هم در مقیاس خُرد (محلات شهری) قابل‌مشاهده است. پیامد این روند، بروز بحران هویت و تضعیف حس تعلق مکانی در محلات با پیشینهٔ غنی ایرانی–اسلامی بوده است (ملکی و آریان کیا، ۱۳۹۸).

در جامعهٔ ایران، محله، همواره یکی از ارکان اصلی سازمان فضایی شهری (کالبدی–اجتماعی) بوده است. بااین‌وجود در جامعه شهری معاصر، مفهوم محله در جریان مداخلات مبتنی بر الگوهای وارداتی شهرسازی، از مفهوم واقعی خود فاصله گرفته است (Osquee et al, 2019). درمجموع، می‌توان گفت که در شرایط کنونی به دلیل عدم باززنده‌سازی کالبد و عملکرد اکثر محلات کهن، این محلات از رونق افتاده‌اند و جمعیت ساکن در این محلات در حال جابه‌جایی به نواحی تازه‌ساخت می‌باشند (زرینی، ۱۳۹۶). بر این اساس، جامعهٔ معاصر ایران تمایل فزاینده‌ای به سبک‌های زندگی غربی از خود نشان می‌دهد، حال‌آنکه ارزش‌های اصیل اسلامی–ایرانی به حاشیه رانده‌شده‌اند (حسین‌پور، ۱۳۹۶).

چنانکه شهر تبریز به‌عنوان یکی از کلان‌شهرهای بزرگ کشور، با اجرای طرح‌های کلان‌شهری در قالب طرح‌های جامع شهری، دگرگونی بی‌سابقه و تغییرات ساختاری و کارکردی عمده‌ای را به خود دیده است. در این چارچوب محله‌های سنتی و کهن، بیشترین تأثیرپذیری را داشته و در مسیر پژمردگی و فرسودگی حرکت کرده‌اند. در مقابل، محلات نوبنیاد بر اساس اصول شهرسازی نوبنیاد نهاده شده و منجر به ایجاد محلات بی‌هویت شده‌اند. شهر تبریز با پیشینهٔ غنی تاریخی و برخورداری از بافت‌های قدیمی، نوبنیاد (مدرن) و حاشیه‌ای (خودرو)، اکنون دچار مسائل و مشکلات فراوانی شده است. اطلاعات به‌دست‌آمده از فضای شهر نشانگر رهاشدگی بافت‌های سنتی و قدیمی، افول نقش محله‌ای در این بافت‌ها و ناسازگاری ضعف محله‌ای بوده است. همچنین طرح‌های شهری صورت گرفته در محیط شهری بیانگر شهرسازی مدرن بوده‌اند و نقش محله را بیش‌ازپیش تضعیف کرده‌اند. ازجمله، محلات نوبنیاد شهری در

[DOI: 10.61186/ciauj.10.1.493]
Downloaded from ciauj-tabriziau.ir at 7:05 +0330 on Monday November 23rd 2026

کلان‌شهر تبریز، محلهٔ یاغچیان است. این محلات، ریشه در جنبش نوشهر گرایی دارند. بررسی وضعیت موجود این محله نشان می‌دهد که اصول و معیارهای سبک زندگی ایرانی–اسلامی در طراحی آن، رعایت نشده‌اند. از طرف دیگر، همان‌گونه که پیش‌تر اشاره شد، محلات سنتی هم با تأثیرپذیری از طرح–های مختلف شهری، دچار افول، فرسودگی و بی‌هویتی شده‌اند. ازجمله این محلات سنتی، محلهٔ مقصودیه در کلان‌شهر تبریز است. با توجه به مطالب ذکرشده، این پژوهش سعی دارد تا به‌صورت علمی، ضمن ارزیابی شاخص‌های سبک زندگی ایرانی–اسلامی در محلات نوبنیاد و سنتی (نمونهٔ موردی محلهٔ یاغچیان و محلهٔ مقصودیه)، مقایسه‌ای تطبیقی بین دو محلهٔ یادشده از دو بافت شهری تبریز انجام دهد.

۲. سؤال و روش تحقیق

با توجه به مطالب ذکرشده، این پژوهش سعی دارد تا به‌صورت علمی، ضمن ارزیابی شاخص‌های سبک زندگی ایرانی–اسلامی در محلات نوبنیاد و سنتی (با نمونه موردی محلهٔ یاغچیان و محلهٔ مقصودیه)، مقایسه‌ای تطبیقی میان دو محلهٔ یادشده از دو بافت شهری تبریز انجام دهد.

این تحقیق ازنظر هدف، از نوع کاربردی و ازنظر ماهیت، از نوع توصیفی–تحلیلی است. جامعهٔ آماری تحقیق، نیز شهروندان دو محلهٔ مقصودیه و یاغچیان شهر تبریز است (به تعداد ۲۳۴۲۱ نفر) که با استفاده از فرمول ریاضی کوکران تعداد ۳۸۶ نفر به‌عنوان نمونهٔ‌آماری تعیین حجم شدند و به روش تصادفی طبقه‌بندی‌شده (متناسب با جمعیت محلات)، پرسش‌نامه بین شهروندان توزیع و تکمیل شد.

داده‌ها و اطلاعات موردنیاز تحقیق، به دو روش اسنادی/کتابخانه‌ای و میدانی گردآوری‌شده است. به‌گونه‌ای که ابتدا تعداد ۸۶ شاخص از طریق ادبیات نظری و تجربی مرتبط با سبک زندگی ایرانی–اسلامی در محلات شهری شناسایی شد. سپس با توجه نظرات کارشناسی اساتید راهنما، برخی از شاخص–ها ادغام و حذف شدند تا درنهایت، تعداد ۵۴ شاخص تأیید شد و به‌عنوان شاخص‌های نهایی این تحقیق مورداستفاده قرار گرفت (جداول ۱ الی ۴):

جدول ۱. شاخص‌های بُعد اجتماعی، سبک زندگی ایرانی–اسلامی در محلات شهری

Table1. Social Dimension Indicators, Iranian-Islamic Lifestyle in Urban Neighborhoods

شاخص‌ها	منابع
امنیت و ایمنی	Shams Puya et al, 2020; Sadeghi, 2015; Sharifzadeh,2017; Karbasi, 2015; Kazemini et al, 2020
سرزندگی و حضور پذیر	Sharifzadeh, 2017; Karbasi, 2015
تأکید بر مردم‌سالاری – انسان‌محوری	Shams Puya et al, 2020
عدالت در توزیع و مصرف منابع حمایت از قشر آسیب‌پذیر– عدالت محوری	Shams Puya et al, 2020; Sharifzadeh, 2017; Karbasi, 2015
آرامش	Shams Puya et al, 2020; Sharifzadeh, 2017; Karbasi, 2015; Kazemini et al, 2020
آسایش	Shams Puya et al, 2020; Sadeghi, 2015; Karbasi, 2015
معنویت‌گرایی (عدم بزرگنمایی جنبه‌های مادی زندگی)	Shams Puya et al, 2020
جمع‌گرایی و استحکام بنیان خانواده – خانواده محوری	Shams Puya et al, 2020; Sharifzadeh, 2017; Karbasi, 2015
تعاملات اجتماعی و همسایگی، نزدیکی ساکنان، بالا رفتن ارتباط‌های چهره به چهره رعایت اصل وحدت (ارتباطات رودررو، ایجاد تماس مداوم)	Shams Puya et al, 2020; Sadeghi, 2015; Sharifzadeh,2017; Mohit Ara et al, 2017; Salaripour et al, 2018; Gharuri Al-Khansari, 2017
یکپارچگی قومی و همبستگی	Osquee et al, 2019
روحیهٔ همکاری، تعاون و مشارکت	Osquee et al, 2019; Shams Puya et al, 2020; Karbasi, 2015
حس تعلق	Shams Puya et al, 2020; Karbasi, 2015; Mohit Ara et al,2017
حفظ کرامت انسانی در تمامی عرصه‌ها (هدایت، آموزش و عدم تسلط، احساس امنیت)	Kazemini et al, 2020; Sadeghi, 2015
رعایت تناسب‌های انسانی (تعدیل گرایشات، احتراز از تمرکز بر جنبه‌های مادی	Salaripour et al, 2018; Sadeghi, 2015
صله‌رحم و مهمان‌نوازی	Sadeghi, 2015; Karbasi, 2015
اجتناب از فساد	Sadeghi, 2015
سلامتی و تندرستی، امید به زندگی	Sharifzadeh, 2017
قانون‌گرایی	Sharifzadeh, 2017
دعوت به خیر و دوری از شر– فعالیت‌های خیرخواهانه	Sharifzadeh, 2017; Mohit Ara et al, 2017

[DOI: 10.61186/ciauj.10.1.493]
Downloaded from ciauj-tabriziau.ir at 7:05 +0330 on Monday November 23rd 2026

شاخص‌ها	منابع
وحدت منافع عمومی	Sharifzadeh, 2017
تذکر دهی (امربه‌معروف و نهی از منکر)	Shams Puya et al, 2020; Karbasi, 2015
نهی ضرر به دیگران در ساخت‌وساز	Mohammadi & Azadeh, 2018
زندگی جمعی	Mohit Ara et al, 2017
خوش‌رفتاری با همسایگان	Mohit Ara et al, 2017

جدول ۲. شاخص‌های بُعد اقتصادی، سبک زندگی ایرانی–اسلامی در محلات شهری

Table 2. Indicators of the economic dimension, Iranian-Islamic lifestyle in urban neighborhoods

شاخص‌ها	منابع
تأکید بر صرفه‌جویی و قناعت	Shams Puya et al, 2020
در استطاعت بودن مسکن	Shams Puya et al, 2020

جدول ۳. شاخص‌های بُعد کالبدی، سبک زندگی ایرانی–اسلامی در محلات شهری

Table 3. Physical Dimension Indicators of Iranian-Islamic Lifestyle in Urban Neighborhoods

شاخص‌ها	منابع
توجه به حسن و زیبایی‌شناسی – زیبایی‌آفرینی (سیطره روانی و کالبدی عناصر معنوی استفاده از هنرهای قدسی، دینی و بومی)	Shams Puya et al, 2020; Sadeghi, 2015; Karbasi, 2015
محرمیت و رعایت حریم خصوصی- رعایت حیاء (درون‌گرایی، عدم عریانی)	Shams Puya et al, 2020; Sadeghi, 2015; Karbasi, 2015
پرهیز از تجمل‌گرایی، اجتناب از ریا و ساده‌زیستی	Shams Puya et al, 2020; Sharifzadeh, 2017; Karbasi, 2015; Sadeghi, 2015
مسجد به‌عنوان مرکز تجمع و فعالیت	Mohammadi & Azadeh, 2018
نظم فضایی- رعایت نظم	Mohit Ara et al, 2017; Sadeghi, 2015; Maleki & Arian Kia, 2018; Sadat Mohammadi & Alian, 2019
خوانایی و توجه به نمادها و ارتباطات بصری - رعایت اصالت (به‌کارگیری نمادها، نشانه‌ها و فضاهای...) تسلط عناصر مذهبی، نمادها و نشانه‌ها	Sadeghi, 2015; Sharifzadeh, 2017; Abedi et al, 2020
مسئولیت‌پذیری	Sharifzadeh, 2017; Karbasi, 2015
پرهیز از مزاحمت سواره بر پیاده	Shams Puya et al, 2020
کاربری‌های متناسب با عملکرد جامعه	Zoofharzadeh et al, 2019
ایمنی محله در ساخت‌وساز و ابینه‌ها	Mohit Ara et al, 2017
ایمنی در برابر مخاطرات طبیعی	Mohit Ara et al, 2017
دسترسی راحت به مرکز شهر و خدمات و امکانات شهری	Mohit Ara et al, 2017
هماهنگی فرم محله	Abedi et al, 2020
فضاهای بازی برای کودکان	Gholami et al, 2015
روشنایی فضاها و معابر	Karbasi, 2015
نمای ایرانی اسلامی ابنیه‌ها	Karbasi, 2015
عدم سدّ معبر و مزاحمت در فضاهای عمومی	Karbasi, 2015

جدول ٤. شاخص‌های بُعد زیست محیطی، سبک زندگی ایرانی–اسلامی در محلات شهری

Table 4. Indicators of the environmental dimension, Iranian-Islamic lifestyle in urban neighborhoods

شاخص‌ها	منابع
تمرکز بر سرسبزی و گل‌های زیبا و خوشبو	Karbasi, 2015; Shams Puya et al, 2020; Sharifzadeh, 2017
استفاده از مصالح بومی و قابل بازیافت	Karbasi, 2015
جلوگیری از اتلاف انرژی	Karbasi, 2015

[DOI: 10.61186/ciauj.10.1.493]
Downloaded from ciauj-tabriziau.ir at 7:05 +0330 on Monday November 23rd 2026

شاخص‌ها	منابع
اجتناب از ایجاد فضاهای بلااستفاده	Karbasi, 2015
بوم‌گرایی و سازگاری با طبیعت	Karbasi, 2015; Sadeghi, 2015; Mohammadi & Azadeh,2018
اقلیم (نما و نورگیری و بادگیری)	Zoofharzadeh et al, 2019
بهداشت محیط	Shams Puya et al, 2020; Sharifzadeh, 2017
عدم آلودگی هوا و سروصدا	Shams Puya et al, 2020; Sharifzadeh, 2017
توجه به پاکیزگی و طراوت	Shams Puya et al, 2020; Sharifzadeh, 2017
جلوگیری از تخریب محیطزیست	Shams Puya et al, 2020; Sharifzadeh, 2017
احترام به محیطزیست	Shams Puya et al, 2020; Sharifzadeh, 2017
زیبایی و جذابیت بصری	Shams Puya et al, 2020; Sharifzadeh, 2017

درروش میدانی نیز، شاخص‌های نهایی تحقیق در قالب پرسش‌نامۀ محقق ساخته، از نمونه آماری تحقیق مورد پرسشگری قرار گرفت. در پرسش‌نامۀ تحقیق پاسخ‌ها به روش طیف لیکرت ۵ گزینه‌ای (۱= خیلی ضعیف تا ۵ = خیلی خوب) طراحی شد. لازم به ذکر است که روایی پرسش‌نامه توسط اساتید تأیید شد و به روش پیش‌آزمون و آزمون آلفای کرونباخ، پایایی ابزار تحقیق موردبررسی قرار گرفت که ضریب آلفا برابر با ۰/۸۶۳ به‌دست‌آمده آمد. این امر بیانگر پایایی قابل‌قبول ابزار تحقیق است.

جهت تجزیه‌وتحلیل داده‌ها از آزمون‌های آماری مربوطه از نرم‌افزار SPSS استفاده‌شده است. به‌گونه‌ای که برای سنجش وضعیت شاخص‌های سبک زندگی ایرانی–اسلامی در محلات موردمطالعه شهر تبریز (یاغچیان و مقصودیه) از آزمون t تک نمونه‌ای و برای مقایسه وضعیت شاخص‌های سبک زندگی ایرانی–اسلامی دو محلۀ یاغچیان و مقصودیه از آزمون t زوجی استفاده‌شده است.

۳. پیشینۀ پژوهش

مقالات و پژوهش‌های مختلفی در مورد شهرهای ایرانی–اسلامی و سبک زندگی ایرانی اسلامی وجود دارد اما مطالعه‌ای که سبک زندگی ایرانی –اسلامی را در محلات شهری بررسی کند، محدود است. از همین رو، در ادامه به مطالعات پیرامون عنوان تحقیق اشاره‌شده است:

بحری‌مقدم و یوسفی فر (۱۳۹۱)، از میان عوامل شکل‌گیری محله در شهرهای ایرانی–اسلامی و کارکردهای حاصل از آن، عوامل و کارکردهای اجتماعی و فرهنگی محله را موردبررسی و مطالعه قرار داده‌اند. منگالی (۲۰۱۵)، بیان می‌کند که سبک زندگی باید سبکی اسلامی، برگرفته از دین مبین اسلام باشد و در تمام سطوح جامعه جاری شود و بر اساس آن جامعه پیش رود. رحیمی و نقی زاده (۱۳۹۴) نیز برای تجلی عدالت اجتماعی و تغییر سبک زندگی در ساختار شهرهای ایرانی–اسلامی، توجه توأم به سه وجه شهروندان، کالبدشـــهر و مدیریت شـــهری را ضروری دانسته‌اند. هاشم‌پور و یزدانی (۱۳۹۴)، بر اهمیت محرمیّت و حریم خصوصی در شهرهای ایرانی–اسلامی تأکید داشته‌اند. به گفتۀ غروی‌الخوانساری (۱۳۹۵) در شهر معاصر ایرانی، با گسست ساختار سنتی و اسلامی شهرها و مهاجرت گسترده مردم از روستاها به شهرها و همچنین آغاز شیوه‌های زندگی جدید، ارتباط احساسی و تعلق‌خاطر کمرنگ شده و کیفیت زندگی نیز کمتر شده است. در این پژوهش، محقق احیاء هویت محلی اسلامی را، احیاء حس مکان و اجتماع محلی دانسته است که خود می‌تواند بازندگی شهری امروز انطباق یابد. محمدی و آزاده (۱۳۹۶)، بیان می‌کنند که هر محیـــط، هر فضا و هر پدیده–ای، نگرشـــی از ایدئولوژی حاکم بر جامعه است. اگر گفته می–شود محله و یا شهر اسلامی، باید در این محله و شـــهر، اصول دین مبین اســـلام تجلی و انعـــکاس یابد. اگـــر فرایندها، اصول، فعالیت‌هـــا و نگرش‌ها در یک شـــهر اسلامی باشد، می‌توان به شـــهر اسلامی نیز دست پیدا کرد؛ بنابراین برای مطالعۀ شـــهر اســـلامی باید اصول دین اسلام را شـــناخت و در گام بعدی ایـــن اصول را با اصـــول برنامه‌ریزی و طراحی شـــهری منطبق کرد. سادات محمدی و علیان (۱۳۹۷)، ساختار کالبدی محلات در شهرهای ایرانی–اسلامی و چگونگی عناصر وابسته در آن را موردبررسی قرار داده‌اند تا بتوانند درک درست مخاطب را از ساختار شکل‌گیری و توسعۀ محلات فراهم کنند. مظفر و همکاران (۱۳۹۷)، نیز برای شناسایی ابعاد و ویژگی‌های محلۀ اسلامی بر اساس متون اصیل اسلامی با استفاده از نظرسنجی از خبرگان، میزان اهمیت معیارهای مدل را تعیین کرده‌اند و با استفاده از آمار توصیفی به تجزیه‌وتحلیل معیارهای مدل پرداخته‌اند. جوشقانی و همکاران (۱۳۹۷)، عوامل محیطی، عوامل فردی، عوامل انسانی و نگرش‌ها و ارزش‌ها را چهار دسته از عوامل شکل‌گیری سبک زندگی ایرانی–اسلامی بیان کرده‌اند. جوشقانی (۱۳۹۸)، معتقد است که نقش اصلی و اساسی در ایجاد سبک زندگی از جانب جامعه است. در کشور ایران که دین بر سایر جنبه‌های فرهنگی غالب است، ضرورت تدوین یک سبک

[DOI: 10.61186/ciauj.10.1.493]
Downloaded from ciauj-tabriziau.ir at 7:05 +0330 on Monday November 23rd 2026

زندگی ایرانی – اسلامی ضروری است. عابدی و همکاران (۱۳۹۸)، با مقایسهٔ تطبیقی محله در شهر ایرانی– اسلامی و نهضت نوشهر گرایی، ارزش‌های نهفته و مشترک از بطن این دو مکتب را استخراج کرده‌اند و این ارزش‌ها می‌تواند در شکل‌دهی به محلات پایدار تأثیر بسزایی داشته باشد. شمس‌پویا و همکاران (۱۳۹۸)، با کاربست جهان‌بینی اسلامی و اصول و ارزش‌های آن در شهرنشینی و برنامه‌ریزی توسعهٔ محله‌ای و تلفیق آن با اندیشهٔ ایرانی در جهت تقویت و احیای محلات اسلامی و درنهایت توسعهٔ پایدار محله‌ای گام برداشته‌اند. در شهر ایرانی– اسلامی و محلات آن، اصول و ارزش‌ها به سبک زندگی ایرانی– اسلامی که منجر به تعالی انسان می‌شود، باید رواج یابد. سلیمی (۱۳۹۸)، هویت محله‌های اسلامی را در سه بُعد مطرح کرده است: فیزیکی، سیاسی، اجتماعی. به گفتهٔ وی، هویت اجتماعی یک محله به وجود شبکه‌های اجتماعی و محیط‌های حمایتی بستگی دارد و بررسی مفهوم محله در ایران نشان داده است که محلهٔ سنتی در شهرهای ایران دارای انعطاف‌پذیری و ظرفیت اجتماعی بالاتری نسبت به واحد همسایگی غربی بوده است؛ بنابراین، استفاده از اصول و مؤلفه‌های محلات ایرانی– اسلامی به‌منظور بازتولید مفهوم محله در شهرسازی معاصر کشور، توصیه‌شده است.

محققان خارجی مانند خلیفه سلطانی و همکاران (۱۳۹۰)، اجرایی کردن اصول و فرهنگ اسلامی برای بهبود ساختار و سبک زندگی شهرهای اسلامی را لازم و ضروری دانسته‌اند. بدین منظور محققان در پژوهش خود، ابتدا به شناسایی اصول برنامه‌ریزی وزندگی شهری مدرن پرداخته‌اند و در وهلهٔ بعدی به شناسایی مبانی ایدئولوژی اسلامی بر اساس قرآن و سیرهٔ نبوی نسبت به شهرسازی وزندگی پرداخته و درنهایت، شهرسازی اسلامی را با توجه به شرایط فعلی موردبررسی قرار داده‌اند. احمد حیدر و طالب (۲۰۱۳)، نیز به سبک زندگی محلات سنتی پرداخته‌اند. به عقیدهٔ این پژوهشگران افزایش دسترسی به وسایل نقلیه و باز کردن فضاهای عمومی و خیابان‌ها به‌عنوان پارکینگ، حریم خصوصی ساکنان و به‌ویژه زنان را مختل کرده است و ضمن تأکید بر حفظ انسجام اجتماعی، احیای مجدد محلات را با توجه به سبک زندگی ساکنان و با درنظرگرفتن شرایط اجتماعی و اقتصادی آنان مدنظر دارند. ادن و همکاران (۲۰۱۷)، معتقد هستند که آموزه‌های اسلامی شامل دستورالعمل‌ها و اصولی هستند که باید برای همهٔ نیازهای جامعه اسلامی، از نیازهای معنوی مانند دعا، گرفته تا اقتصاد و سیاست موردتوجه قرار گیرند. به گفتهٔ محققان، اصول و دستورالعمل‌های اسلامی باید در طراحی خانه‌های مسلمانان/ساختمان‌های محله رعایت شود. به‌عنوان‌مثال توجه به حفظ حریم خصوصی و رعایت حقوق دیگران به دلیل تأثیر قابل‌توجه آن‌ها بر مسکن و سبک زندگی در سطح محلات اسلامی ضروری است. با توجه به بررسی‌هایی که دالیا (۲۰۲۰) انجام داد، می‌توان گفت که از اواخر قرن نوزدهم و آغاز قرن بیستم میلادی، سبک شهرهای بزرگ عرب و ساختار محلات به‌طور قابل‌ملاحظه‌ای غربی شده و تعداد زیادی از شهرهای تاریخی عربی از شهرسازی سنتی و اسلامی به مدرن تبدیل‌شده‌اند که خود منجر به از دست دادن هویت فرهنگی اسلامی و تغییر سبک زندگی شده است.

با عنایت بر مطالعات انجام‌شده، می‌توان چنین نتیجه گرفت که اکثر تحقیقات انجام‌شده، اشاراتی به عوامل دخیل در سبک زندگی ایرانی–اسلامی داشته‌اند اما تحقیقی که شاخص‌های سبک زندگی ایرانی–اسلامی را در محلات شهری ارزیابی کند، تاکنون انجام نگرفته و این اولین تحقیق در این خصوص است.

٤. بدنهٔ پژوهش

٤-١. مبانی نظری

امروزه ضرورت توجه به محلات شهری منطبق بافرهنگ، ارزش‌ها و اعتقادات انسان در کشور بیش‌ازپیش احساسی می‌شود. چراکه از طرفی مدرنیزاسیون با شتاب زیاد در حال دگرگون ساختن جامعه و فرهنگ جاری در آن است و از سوی دیگر آثار زندگی اجتماعی و محلات شهری مناسب زندگی به سبک اسلامی به‌شدت در حال کمرنگ شدن است. به‌عنوان نمونه، درگذشتهٔ نه‌چندان دور، هر محله معمولاً هستهٔ مرکزی با عناصر عملکردی خاص داشت که مسجد و بازارچه عناصر اصلی مرکز محلات را تشکیل می‌دادند. این بازارچه و ساختمان‌های عمومیِ مرکز محله، نیازهای روزمرهٔ ساکنان را برطرف می‌کردند و درواقع، محلات سنّتی خودکفا بودند (رحیمی و نقی‌زاده، ۱۳۹۵). بااین‌حال، امروزه این الگو به‌ظاهر دگرگون‌شده و سبک زندگی اسلامی را نیز متأثر ساخته است.

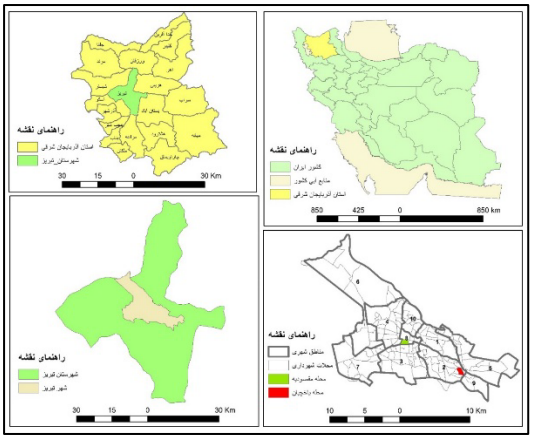
مفهوم محلات شهری برای زندگی به سبک اسلامی، به طراحی و توسعهٔ محلاتی اشاره دارد که پایداری فرهنگ و اصول و سبک زندگی اسلامی را در مقیاس محله‌ای تقویت می‌کنند. سبک زندگی را در قدم اول می‌توان الگوهای رفتاری، شیوه‌های فعالیت و تعامل افراد یک جامعه با خود، همنوعان، سایر موجودات

[DOI: 10.61186/ciauj.10.1.493]
Downloaded from ciauj-tabriziau.ir at 7:05 +0330 on Monday November 23rd 2026

و پدیده‌های هستی تلقی نمود که به‌طور مشخص تابعی از باورها، اهداف عقاید و اهداف آن‌ها است. آنچه در زمینهٔ سبک زندگی بیشتر موردتوجه است، مظاهر عملی آن در قالب عملکرد و رفتارهای رایج و قابل اشاره است که با معیارهای عقلانی و اخلاقی قابل ارزیابی هستند. سبک زندگی به این صورت شامل فعالیت‌های منظم و طبقه‌بندی‌شدهٔ فرد در عرصه‌هایی همچون شیوه‌های معاشرت، آداب سخن گفتن، تقسیم ساعات شبانه‌روز، مسافرت، نوع تفریحات و ورزش، اثاثیه خانه، مصرف، خرید، تغذیه، خوابیدن و بیدار شدن و بسیاری رفتارهای طبیعی و معمولی دیگر درون نظام زیست اجتماعی است که طبعاً عقلانی و اخلاقی بودن دو ملاک درستی و مقبولیت آن‌ها محسوب می‌شوند (شجاعی و همکاران، ۱۳۹۸). در طراحی و توسعه محلات –چه سنتی و چه مدرن– لازم است که محلات با سبک زندگی ساکنان تطابق داشته باشد و توجه به این امر می‌تواند منجر به تغییرات اجتماعی، آموزشی، اقتصادی و قانونی در سطح جامعه شود و فرصت‌های بهتری برای آموزش، اشتغال و تعاملات اجتماعی فراهم کند (Manal et al, 2015). سبک زندگی اسلامی وقتی محقق می‌شود که شیوه‌های ارتباطی افراد جامعه و الگوهای رفتاری آن‌ها برخاسته از ایمان دینی و دستورات موجود در منابع فقهی و اخلاقی اسلام باشد (شجاعی و دیگران، ۱۳۹۸). سبک زندگی ایرانی– اسلامی، مقدمه و شروعی برای تمدن سازی نوین اسلامی و در حقیقت تحقق پیشرفت و توسعهٔ ایرانی–اسلامی است. منظور از سبک زندگی ایرانی– اسلامی، آن است که مسلمانان تمامی حرکات و رفتارهای فردی، اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی، سیاسی و در حقیقت همهٔ ابعاد زندگی خود را منطبق بر دستورات و تعالیم و آموزه‌های اسلامی قرار دهند (اشتری فرد و صالحی امیری، ۱۳۹۶). دین اسلام برای تمام عرصه‌های زندگی فرد مسلمان، حرف و نکته‌ای آموزنده دارد. به این معنا که مسلمان می‌تواند بر اساس اصول و آموزه‌های دینی به زندگی خود شکل دهد و بر اساس نگاه و فلسفهٔ دینی، سبک زندگی خود را طراحی و انتخاب کند. منابعی که مسلمان‌ها می‌توانند به آن‌ها رجوع کنند و مناسب‌ترین راه را برای خود انتخاب کنند، شامل آیات قرآن کریم، احادیث و تفسیر علما از آیات و روایات است. این تفسیرها تأییدی بر اعتبار، مصداق آیه‌ها و روایت‌ها در زمان‌های مختلف و با توجه به فرهنگ و آداب‌ورسوم جامعه است. درواقع، سبک زندگی ایرانی اسلامی را می‌توان در سه بخش رابطهٔ انسان با خود و رابطهٔ انسان باخدا و رابطهٔ انسان با مردم دسته‌بندی کرد؛ زیرا این سه حوزه دربردارندهٔ همهٔ موضوعات شکل‌دهندهٔ متن زندگی انسان است. همچنین، سبک زندگی ایرانی– اسلامی در پی حفظ کرامت انسان در تمامی عرصه‌ها است (Farmer & Jafari Nauimipour, 2016).

٤-٢. مطالعات موردی

محدودهٔ موردمطالعه در این پژوهش، شهر تبریز، خاصّه محلات یاغچیان و مقصودیه است. محلهٔ یاغچیان به‌عنوان نمایندهٔ محلات نوبنیاد دارای ۱۷۶۹۶ نفر جمعیت و ۷۰۲۰۳۳ مترمربع وسعت است. همچنین محلهٔ مقصودیه، محله‌ای با بافت تاریخی و قدیمی است که ۵۷۲۵ نفر جمعیت و ۶۳۵۷۲۷ مترمربع وسعت دارد.

شکل ۱. نقشهٔ محدودهٔ موردمطالعه

Fig 1. Map of the study area

٤-٣. بررسی‌ها و یافته‌ها

در راستای سنجش وضعیت شاخص‌های سبک زندگی ایرانی–اسلامی در محلات موردمطالعه در شهر تبریز (یاغچیان و مقصودیه) از آزمون t تک نمونه‌ای استفاده‌شده است. در این آزمون، با توجه به اینکه برای سنجش وضعیت، از طیف ۵ گزینه‌ای استفاده‌شده و رتبه‌های ۱ تا ۵ به پاسخ‌ها اختصاص داده‌شده است، امتیاز ۱ نشان‌دهندهٔ وضعیت خیلی ضعیف و امتیاز ۵ نشان‌دهندهٔ وضعیت خیلی خوب است. به‌این‌ترتیب عدد ۳ به‌عنوان میانگین نظری در نظر گرفته‌شده و با میانگین به‌دست‌آمده (میانگین تجربی) مقایسه می‌شود.

مطابق با نتایج آزمون t تک‌نمونه‌ای در خصوص شاخص‌های ۲۴ گانه بُعد اجتماعی (جدول ۵)، می‌توان چنین بیان کرد که بین میانگین نظری (۳) با میانگین‌های به‌دست‌آمده، تفاوت میانگین آماری وجود دارد. مقدار sig یا معیار تصمیم کمتر از ۰/۰۵ و مقدار آمارهٔ t استاندارد بزرگ‌تر از ۱/۹۶، بیانگر معناداری این اختلاف میانگین‌ها در سطح آماری ۰/۹۵ است (به‌غیراز دو شاخص تذکر دهی (امربه‌معروف و نهی از منکر) و نهی ضرر به دیگران در ساخت‌وساز). مجموع میانگین شاخص‌ها (۲۴ شاخص) برای بُعد اجتماعی برابر با ۳/۵۲ به‌دست‌آمده است که

[DOI: 10.61186/ciauj.10.1.493]
Downloaded from ciauj-tabriziau.ir at 7:05 +0330 on Monday November 23rd 2026

با توجه به اختلاف ۰/۵۲ می‌توان نتیجه گرفت که میان میانگین نظرات (میانگین تجربی) با میانگین نظری تحقیق (۳) در سطح آماری ۹۵ درصد اختلاف میانگین وجود دارد (sig= ۰/۰۰۰) و ازآنجایی‌که این اختلاف رقمی مثبت را نشان می‌دهد، بنابراین، می‌توان گفت که با توجه به طیف‌بندی مربوطه (۳= سبک زندگی ایرانی–اسلامی متوسط، ۴= سبک زندگی ایرانی–اسلامی خوب و ۵= سبک زندگی ایرانی–اسلامی خیلی خوب) شاخص‌های اجتماعی سبک زندگی ایرانی–اسلامی در محلات یاغچیان و مقصودیه شهر تبریز در سطح متوسط رو به خوب قرار دارد.

جدول ۵. سنجش وضعیت شاخص‌های اجتماعی سبک زندگی ایرانی–اسلامی در محلات یاغچیان و مقصودیه شهر تبریز

Table 5. Measuring the Status of Social Indicators of Iranian-Islamic Lifestyle in Yaghchian and Maghsoudieh Neighborhoods of Tabriz City

ردیف	شاخص‌ها	میانگین	مقدار t	معیار (sig) تصمیم
1	سرزندگی و حضور پذیری	3.77	19.80	0.000
2	تأکید بر مردم‌سالاری – انسان‌محوری	3.41	11.35	0.000
3	عدالت در توزیع و مصرف منابع و حمایت از قشر آسیب‌پذیر– عدالت محوری	3.50	4.47	0.000
4	امنیت محله در مقابل تهدیدهای انسانی (جرم و ...)	3.80	20.13	0.000
5	ایمنی محله در مقابل مخاطرات طبیعی (زلزله و ...)	3.53	10.89	0.000
6	آرامش (معنویات و حالت درونی)	3.56	16.19	0.000
7	آسایش (مادیات و رفاه)	3.82	19.38	0.000
8	معنویت‌گرایی (عدم بزرگنمایی جنبه‌های مادی زندگی)	3.19	3.95	0.000
9	جمع‌گرایی و استحکام بنیان خانواده – خانواده محوری	3.63	17.07	0.000
10	روحیه همکاری، تعاون و مشارکت	3.50	13.41	0.000
11	یکپارچگی قومی و همبستگی	3.27	6.26	0.000
12	مسئولیت‌پذیری	3.51	6.03	0.000
13	حس تعلق به مکان	3.41	11.13	0.000
14	حفظ کرامت انسانی در تمامی عرصه‌ها (هدایت، آموزش و عدم تسلط)	3.47	14.35	0.000
15	رعایت تناسب‌های انسانی (تعدیل گرایشات، احتراز از تمرکز بر جنبه‌های مادی)	3.47	10.10	0.000
16	اجتناب از فساد	3.69	18.74	0.000
17	صله‌رحم و مهمان‌نوازی	3.61	14.71	0.000
18	سلامتی و تندرستی	3.97	29.36	0.000
19	قانون‌گرایی	3.71	18.15	0.000
20	دعوت به خیر و دوری از شرّ– فعالیت‌های خیرخواهانه	3.36	8.89	0.000
21	وحدت منافع عمومی	3.48	5.69	0.000
22	تذکر دهی (امربه‌معروف و نهی از منکر)	3.01	0.164	0.870
23	نهی ضرر به دیگران در ساخت‌وساز	3.04	1.00	0.318
24	خوش‌رفتاری با همسایگان	3.73	21.19	0.000
	مجموع.بُعد اجتماعی	3.52	23.61	0.000

همچنین در خصوص شاخص‌های بُعد اقتصادی که ۲ شاخص ذیل مورد تأیید اساتید واقع شدند (جدول ۶)، می‌توان

[DOI: 10.61186/ciauj.10.1.493]

Downloaded from ciauj-tabriziau.ir at 7:05 +0330 on Monday November 23rd 2026

چنین بیان کرد که بین میانگین نظری (۳) با میانگین‌های به‌دست‌آمده، تفاوت میانگین آماری وجود دارد. مقدار sig یا معیار تصمیم کمتر از ۰/۰۵ و مقدار آمارهٔ t استاندارد بزرگ‌تر از ۱/۹۶، بیانگر معناداری این اختلاف میانگین‌ها در سطح آماری ۰/۹۵ است. مجموع میانگین شاخص‌ها (۲ شاخص) برای بُعد اقتصادی برابر با ۳/۶۲ به‌دست‌آمده است که با توجه به اختلاف ۰/۶۲ می‌توان نتیجه گرفت که بین میانگین نظرات با میانگین نظری تحقیق (۳) در سطح آماری ۹۵ درصد اختلاف میانگین وجود دارد (sig= ۰/۰۰۰) و ازآنجایی‌که این اختلاف، رقمی مثبت را نشان می‌دهد، بنابراین، می‌توان گفت که با توجه به طیف‌بندی مربوطه، شاخص‌های اقتصادی سبک زندگی ایرانی–اسلامی در محلات یاغچیان و مقصودیه شهر تبریز در سطح متوسط رو به خوب قرار دارد.

جدول ٦. سنجش وضعیت شاخص‌های اقتصادی سبک زندگی ایرانی–اسلامی در محلات یاغچیان و مقصودیه شهر تبریز

Table 6. Measuring the status of economic indicators of Iranian-Islamic lifestyle in Yaghchian and Maghsoudieh neighborhoods of Tabriz city

ردیف	شاخص‌ها	میانگین	مقدار t	معیار (sig) تصمیم
1	تأکید بر صرفه‌جویی و قناعت	3.45	13.67	0.000
2	در استطاعت بودن مسکن	3.79	21.97	0.000
	مجموع/بعد اقتصادی	3.62	25.95	0.000

همچنین در خصوص شاخص‌های ۱۶ گانهٔ بُعد کالبدی (جدول ۷)، می‌توان چنین بیان کرد که بین میانگین نظری (۳) با میانگین‌های به‌دست‌آمده، تفاوت میانگین آماری وجود دارد. مقدار sig یا معیار تصمیم کمتر از ۰/۰۵ و مقدار آماره t استاندارد بزرگ‌تر از ۱/۹۶، بیانگر معناداری این اختلاف میانگین‌ها در سطح آماری ۰/۹۵ است (به‌غیراز دو شاخص پرهیز از تجمل–گرایی، اجتناب از ریا — ساده‌زیستی و نمای ایرانی اسلامی ابنیه–ها). مجموع میانگین شاخص‌ها (۱۶ شاخص) برای بُعد کالبدی برابر با ۳/۳۶ به‌دست‌آمده است که با توجه به اختلاف ۰/۳۶ می‌توان نتیجه گرفت که بین میانگین نظرات با میانگین نظری تحقیق (۳) در سطح آماری ۹۵ درصد اختلاف میانگین وجود دارد (sig= ۰/۰۰۰) و ازآنجایی‌که این اختلاف رقمی مثبت را نشان می‌دهد، بنابراین، می‌توان گفت که با توجه به طیف‌بندی مربوطه، شاخص‌های کالبدی سبک زندگی ایرانی–اسلامی در محلات یاغچیان و مقصودیه شهر تبریز در سطح متوسط رو به خوب قرار دارد.

جدول ۷. سنجش وضعیت شاخص‌های کالبدی سبک زندگی ایرانی–اسلامی در محلات یاغچیان و مقصودیه شهر تبریز

Table 7. Measuring the status of physical indicators of Iranian-Islamic lifestyle in Yaghchian and Maghsoudieh neighborhoods of Tabriz city

ردیف	شاخص‌ها	میانگین	مقدار t	معیار (sig) تصمیم
1	توجه به حُسن و زیبایی‌شناسی — زیبایی‌آفرینی (سیطره روانی و کالبدی عناصر معنوی استفاده از هنرهای قدسی و دینی و بومی)	3.33	9.31	0.000
2	محرمیت و رعایت حریم خصوصی- رعایت حیاء (درون‌گرایی، عدم عریانی)	3.32	8.95	0.000
3	پرهیز از تجمل‌گرایی، اجتناب از ریا — ساده‌زیستی	3.05	1.16	0.245
4	مسجد به‌عنوان مرکز تجمع و فعالیت	3.37	8.59	0.000
5	نظم فضایی- رعایت نظم	3.56	14.99	0.000
6	خوانایی و توجه به نمادها و ارتباطات بصری - رعایت اصالت (به‌کارگیری نمادها، نشانه‌ها و فضاهای ...) تسلط عناصر مذهبی، نمادها و نشانه‌ها	3.22	5.12	0.000
7	پرهیز از مزاحمت سواره بر پیاده	3.31	8.06	0.000
8	کاربری‌های متناسب با عملکرد جامعه	3.78	19.33	0.000
9	امنیت و کیفیت ابنیه	3.43	10.36	0.000

[DOI: 10.61186/ciauj.10.1.493]
Downloaded from ciauj-tabriziau.ir at 7:05 +0330 on Monday November 23rd 2026

ردیف	شاخص‌ها	میانگین	مقدار t	معیار (sig) تصمیم
10	دسترسی راحت به مرکز شهر و خدمات و امکانات شهری	3.31	5.97	0.000
11	هماهنگی فرم محله	3.48	13.33	0.000
12	فضاهای بازی برای کودکان	3.44	9.71	0.000
13	روشنایی فضاها و معابر	3.65	14.46	0.000
14	تفکیک معابر سواره و پیاده	3.42	8.87	0.000
15	نمای ایرانی اسلامی ابنیه‌ها	2.90	-2.33	0.020
16	عدم سدّ معبر و مزاحمت در فضاهای عمومی	3.17	4.16	0.000
	مجموع/بُعد کالبدی	3.36	23.65	0.000

همچنین در خصوص شاخص‌های ۱۲ گانهٔ بُعد زیست محیطی (جدول ۸)، می‌توان چنین بیان کرد که بین میانگین نظری (۳) با میانگین‌های به‌دست‌آمده، تفاوت میانگین آماری وجود دارد. مقدار sig یا معیار تصمیم کمتر از ۰/۰۵ و مقدار آماره t استاندارد بزرگ‌تر از ۱/۹۶، بیانگر معناداری این اختلاف میانگین‌ها در سطح آماری ۰/۹۵ است (به‌غیراز شاخص استفاده از مصالح بومی و قابل بازیافت). مجموع میانگین شاخص‌ها (۱۲ شاخص) برای بُعد زیست محیطی برابر با ۳/۴۷ به‌دست‌آمده است که با توجه به اختلاف ۰/۴۷ می‌توان نتیجه گرفت که بین میانگین نظرات با میانگین نظری تحقیق (۳) در سطح آماری ۹۵ درصد اختلاف میانگین وجود دارد (sig= ۰/۰۰۰) و ازآنجایی‌که این اختلاف رقمی مثبت را نشان می‌دهد، بنابراین، می‌توان گفت که با توجه به طیف‌بندی مربوطه، شاخص‌های زیست محیطی سبک زندگی ایرانی–اسلامی در محلات یاغچیان و مقصودیه شهر تبریز در سطح متوسط رو به خوب قرار دارد.

جدول ۸. سنجش وضعیت شاخص‌های زیست‌محیطی سبک زندگی ایرانی–اسلامی در محلات یاغچیان و مقصودیه شهر تبریز

Table 8. Measuring the status of environmental indicators of Iranian-Islamic lifestyle in Yaghchian and Maghsoudieh neighborhoods of Tabriz city

ردیف	شاخص‌ها	میانگین	مقدار t	معیار (sig) تصمیم
1	تمرکز بر سرسبزی و گل‌های زیبا و خوشبو	3.42	12.19	0.000
2	استفاده از مصالح بومی و قابل بازیافت	3.03	0.885	0.337
3	جلوگیری از اتلاف انرژی	3.32	12.21	0.000
4	اجتناب از ایجاد فضاهای بلااستفاده	3.11	2.48	0.013
5	بوم‌گرایی و سازگاری با طبیعت	3.12	3.21	0.000
6	اقلیم (نورگیری و بادگیری)	3.29	10.23	0.000
7	بهداشت محیط	3.92	22.59	0.000
8	عدم آلودگی هوا و سروصدا	3.69	20.29	0.000
9	توجه به پاکیزگی و طراوت	3.92	27.45	0.000
10	جلوگیری از تخریب محیط‌زیست– احترام به محیط‌زیست	3.32	9.12	0.000
11	استفاده از گیاهان و درختان مثمر به‌جای غیرمثمر و تزئینی	3.58	14.75	0.000
12	زیبایی و جذابیت بصری	3.87	22.26	0.000
	مجموع/بُعد زیست محیطی	3.47	29.19	0.000

در حالت کلی نیز میانگین مربوط به ۵۴ شاخص موردبررسی، برابر با ۳/۴۹ است که این موضوع بیانگر این امر است که سبک زندگی ایرانی–اسلامی در محلات یاغچیان و مقصودیه شهر تبریز در سطح متوسط رو به خوب قرار دارد. در

[DOI: 10.61186/ciauj.10.1.493]
Downloaded from ciauj-tabriziau.ir at 7:05 +0330 on Monday November 23rd 2026

ادامهٔ تحقیق و ازآنجایی‌که داده‌های جمع‌آوری‌شده که مرتبط به محله بودند، به بررسی تفاوت میانگین نظرات بین آن‌ها اقدام شد. در همین خصوص از آزمون t مستقل استفاده‌شده است که در ادامه، نتایج آن ارائه‌شده است.

مطابق جدول ۹، نتایج آزمون t مستقل نشان می‌دهد که بین میانگین نظرات شهروندان محلات یاغچیان و مقصودیه در خصوص وضعیت ابعاد چهارگانه سبک زندگی ایرانی–اسلامی، تفاوت وجود دارد. تفاوتی که ازنظر آماری نیز معنادار است (مقدار sig ابعاد کمتر از ۰/۰۵ است). در تمام ابعاد چهارگانه تحقیق، میانگین نظرات شهروان مقصودیه (به‌غیراز بعد اقتصادی) بالاتر از میانگین نظرات شهروندان یاغچیان است. به عبارتی، شاخص‌های سبک زندگی ایرانی–اسلامی در محلهٔ مقصودیه نسبت به محلهٔ یاغچیان در وضعیت بهتری قرار دارد. اختلاف میانگین ۰/۰۸۵ بین دو محله در خصوص مجموع شاخص‌ها بیانگر وجود اختلاف میانگین بالا و البته معنادار است. مقدار آمارهٔ t بزرگ‌تر از ۱/۹۶ نیز گواه دیگری بر این ادعا است.

جدول ۹. مقایسه میانگین نظرات شهروندان یاغچیان و مقصودیه در خصوص وضعیت شاخص‌های سبک زندگی ایرانی–اسلامی در شهر تبریز

Table 9. Comparison of the average opinions among Yaghchian and Maqhsoudiyeh citizens, regarding the status of Iranian-Islamic lifestyle indicators in Tabriz

ردیف	بُعد	مقایسه	میانگین	اختلاف میانگین	مقدار t	(sig) معیار تصمیم
1	اجتماعی	شهروندان یاغچیان شهروندان مقصودیه	3.39 3.64	-0.246	-5.80	0.000
2	اقتصادی	شهروندان یاغچیان شهروندان مقصودیه	3.68 3.56	-0.117	2.47	0.014
3	کالبدی	شهروندان یاغچیان شهروندان مقصودیه	3.31 3.41	-0.102	-3.37	0.001
4	محیط‌زیستی	شهروندان یاغچیان شهروندان مقصودیه	3.41 3.52	-0.112	-3.55	0.000
–	مجموع	شهروندان یاغچیان شهروندان مقصودیه	3.45 3.53	-0.085	-3.10	0.002

۵. نتیجه‌گیری

امروزه در ادبیات شهرسازی، توجه به مقیاس‌های فضایی کوچک همچون محلات شهری به‌عنوان مهم‌ترین مکان سکونت شهروندان از اهمیت بالایی برخوردار است. محلات شهری که با سبک زندگی شهروندانش عجین شده است و درواقع، سبک زندگی انسان با محل زندگی او (محله) در رابطه دوطرفه و هم‌افزا قرارگرفته‌اند. محله، محل رشد و تربیت خانواده نقش بسیار مهمی در تربیت جامعه و شکل‌گیری سبک زندگی انسان دارد و همچنین سبک زندگی یک جامعه بر کالبد و محیط زندگی او تأثیر دارد.

محدودهٔ موردمطالعه این تحقیق، دو محله با دو بافت متفاوت (قدیمی تاریخی و برنامه‌ریزی‌شده تازه‌ساخت) از شهر اسلامی تبریز است. اسلامی بودن تنها یک نام نیست که بتوان با اضافه شدن به نام یک سکونتگاه، به آن بسنده کرد و آن را اسلامی تلقی کرد بلکه باید تمامی ارکان آن به‌گونه‌ای جلوه‌گر هویت اسلامی باشد. اسلام دینی اجتماعی است که تمام شئون زندگی فردی و اجتماعی مسلمانان را موردتوجه قرار داده است. در این زمینه، توجه به ارزش‌ها و اصول دین اسلام (سبک زندگی اسلامی)، نقش تعیین‌کننده‌ای در کیفیت طراحی و ویژگی‌های محلات شهری دارد. با کاربست اصول شهرسازی اسلامی در سطح محله‌ای و تلفیق آن با اصول ایرانی می‌توان در جهت تقویت و احیای سبک زندگی ایرانی–اسلامی در محلات ایرانی– اسلامی گام برداشت. سبک زندگی ایرانی– اسلامی نقش مهم و تعیین‌کننده‌ای بر رفتار شهروندان به‌عنوان مصرف‌کنندگان ایرانی از فضا دارد. سبک زندگی ایرانی–اسلامی در محلات، بیانگر فرهنگ، شهرسازی و درنتیجه، هویت آن محله و جامعه است.

همچنان که این تحقیق به این نتیجه رسید که سبک زندگی در محلات تاریخی (خاصه محله مقصودیه)، ایرانی– اسلامی‌تر از محلات نوبنیاد (خاصه محله یاغچیان) هستند؛ بنابراین، می‌توان گفت که سبک زندگی ایرانی– اسلامی می‌تواند از محله‌ای به محله‌ای دیگر، متفاوت باشد. محلات تاریخی به خاطر قدمت و هویت و استفاده از معیارهای شهرسازی ایرانی–اسلامی، به

[DOI: 10.61186/ciauj.10.1.493]
Downloaded from ciauj-tabriziau.ir at 7:05 +0330 on Monday November 23rd 2026

سبک زندگی ایرانی–اسلامی نزدیک‌تر هستند.

اما محلات نوبنیاد و جدید شهری عموماً با اصول شهرسازی غربی و درواقع، با معیارهایی متفاوت از فرهنگ بومی (ایرانی) و اسلامی ساخته‌شده‌اند که بالطبع سبک زندگی ساکنان آن‌ها هم تحت تأثیر قرارگرفته است. محلاتی که به‌مرورزمان در حال از دست دادن هویت هستند. به‌علاوه اینکه با جایگزینی واحدهای همسایگی در بافت‌های جدید و آپارتمانی، با کاهش حس تعلق مکان روبه‌رو شده‌اند که به نظر می‌رسد علت اصلی آن تأکید بر معیارهای کالبدی در شهرسازی است. محلات ایرانی– اسلامی فقط به کالبد خلاصه نمی‌شوند، بلکه دارای حیاتی معنوی در زمینه‌های گوناگون، مخصوصاً اجتماعی، هستند.

محلات شهری، محصولی اجتماعی هستند که به یک بستر فیزیکی برای فعالیت‌های انسانی تبدیل شده‌اند. درواقع، فضاها و محله‌های شهری، ظاهراً فیزیکی هستند اما بر اساس اصول اجتماعی و اقتصادی حاکم بر جامعه شکل‌گرفته‌اند. الگوی شکل‌گیری محلات قدیمی همواره متناسب بافرهنگ و آداب‌ورسوم و سنن جامعه بوده است (محلهٔ مقصودیه)؛ اما ساخت و توسعهٔ محلات امروزی و به‌اصطلاح، مدرن (شهرک‌ها)، تحت تأثیر مؤلفه‌های کالبدی معماری و شهرسازی غربی قرارگرفته است و زمینهٔ ضعف در حس تعلق، دل‌بستگی و پیوند فرد با محیط زندگی را به وجود آورده‌اند (محلهٔ یاغچیان).

در همین راستا نتایج این تحقیق با نتایج تحقیقات هاشم‌پور و یزدانی (۱۳۹۴)، مبنی بر اهمیت محرمیت و حریم خصوصی؛ غروی‌الخوانساری (۱۳۹۷)، مبنی بر احیاء هویت محلی اسلامی و حس تعلق به مکان؛ جوشقانی و همکاران (۱۳۹۷)، مبنی بر اهمیت عوامل محیطی، عوامل فردی، عوامل انسانی و نگرش‌ها و ارزش‌ها؛ سلیمی (۱۳۹۸)، مبنی بر اهمیت هویت اجتماعی یک محله، به‌خصوص وجود شبکه‌های اجتماعی و محیط‌های حمایتی؛ خلیفه سلطانی و همکاران (۱۳۹۰)، مبنی بر ضرورت اجرایی کردن اصول و فرهنگ اسلامی برای بهبود ساختار و سبک زندگی شهرهای اسلامی؛ ادن و همکاران (۲۰۱۸)، مبنی بر توجه به حفظ حریم خصوصی و رعایت حقوق دیگران به دلیل تأثیر قابل‌توجه آن‌ها بر مسکن و سبک زندگی در سطح محلات اسلامی و همچنین با نتایج تحقیقات غروی‌الخوانساری (۱۳۹۷)، مبنی بر گسست ساختار سنتی و اسلامی در شهرها و محلات معاصر و آغاز شیوه‌های زندگی جدید و کمرنگ شدن ارتباط احساسی و تعلق‌خاطر و دالیا (۲۰۲۱)، مبنی بر از دست دادن هویت فرهنگی اسلامی و تغییر سبک زندگی تعداد زیادی از شهرهای تاریخی عربی از شهرسازی سنتی و اسلامی به مدرن و غربی شده، قرابت و همخوانی دارد.

لازم به‌ذکر است که شناخت وضعیت موجود، پایه‌ای‌ترین مرحلهٔ برنامه‌ریزی و توسعه است. با توجه به مشخص شدن وضعیت موجود، پیشنهادات ذیل در راستای توسعهٔ سبک زندگی ایرانی–اسلامی در محلات یاغچیان و مقصودیه شهر تبریز ارائه‌شده است:

- در بازتعریف/بازآفرینی نقش محلات موجود، ضمن توجه به سابقهٔ فرهنگی–تاریخی غنی و راهبردهای عملی اسلام و اندیشه ایرانی، نباید از تجربیات و پیشرفت‌های سایر ممالک غافل ماند.
- بهتر است که برنامه‌ریزی برای بافت‌های محلات شهرهای اسلامی با توجه به عناصر و فضاهای ارزشمند تاریخی ایرانی– اسلامی و امکانات جدید و به‌روز جهان باشد. بهره‌گیری از اصول شهرسازی نوین با احترام به شرایط بومی نیز می‌تواند بستر ارائهٔ راهبردها، سیاست‌ها و پیشنهادهای طراحی محله‌های شهری را فراهم کند.
- پیشنهاد می‌شود در قالب طرح و مطالعه پژوهشی جامع، یکپارچه و آینده‌نگر، اصول دین اسلام در زمینهٔ سبک زندگی و تطبیق این اصول با اهداف برنامه‌ریزی و طراحی شهری ایران و جهان موردبررسی قرار گیرد و شاخص‌های طراحی محلات ایرانی– اسلامی تدوین و به‌عنوان یک دستورالعمل از طرف مراجع ذی‌صلاح ابلاغ شوند تا در طراحی محلات جدید مورداستفاده قرار گیرند.
- پیشنهاد می‌گردد با توجه به اینکه مسجد، محلی برای تجمع، همکاری تعامل و مشارکت همگانی مردم در امور محله است، در تعیین حدود محلات، فاصلهٔ دسترسی به مسجد با وسواس هرچه بیشتر مدنظر قرار گیرد (توجه ویژه به طراحی و برنامه‌ریزی توسعهٔ فضاهای مذهبی محلات با محوریت مساجد).
- تأکید می‌شود که تراکم و سطح اشغال قطعات با جدّیت ضابطه‌مند شود تا اصول اسلامی مانند اصل محرمیّت و اصل ضرار و ... و بهره‌مندی تمامی قطعات از نور و باد مناسب ... عملیاتی شود.
- تأکید رهبر معظم انقلاب اسلامی بر اهمیت سبک زندگی دینی و ایرانی –اسلامی به‌عنوان بخش اساسی و حقیقی پیشرفت و تمدن سازی نوین اسلامی، باید مشوّق مهمی برای تلاش مسئولان برای ایجاد و گسترش سبک زندگی متناسب با محیط زندگی در بین شهروندان باشد.
- فرهنگ‌سازی و یا به عبارتی، اصلاح فرهنگ جامعه، یکی دیگر از پیشنهادات مهم در این زمینه خواهد بود. محیط و فرهنگ یک جامعه نقش مهمی در رفتار مردم و سبک زندگی آن جامعه دارد.

[DOI: 10.61186/ciauj.10.1.493]
Downloaded from ciauj-tabriziau.ir at 7:05 +0330 on Monday November 23rd 2026

از همین رو، بهتر است با تبلیغ و آموزش، سبک زندگی ایرانی–اسلامی در سطح جامعه اصلاح و ترویج شود.

- در طراحی محلات جدید و یا احیای مجدد (بازآفرینی) محلات سنتی، نیازها، فرهنگ و عرف غالب اقشار و جامعه مدنظر قرار گیرد.
- همچنین در راستای غنای تحقیقات آتی در این حوزه، پیشنهادات پژوهشی ذیل ارائه می‌شود:
- بررسی علل و اثرات تغییر سبک زندگی؛
- بررسی و مقایسهٔ تطبیقی سبک زندگی ایرانی–اسلامی در بافت‌های مختلف شهر؛
- بررسی سبک زندگی ایرانی–اسلامی در روستاها و نواحی پیرا شهری.

سپاسگزاری: این مقاله مستخرج از رساله دکتری با عنوان (تبیین الگوی سبک زندگی ایرانی– اسلامی در محلات شهری با رویکرد آینده‌پژوهی) در دانشگاه هنر اسلامی تبریز به راهنمایی آقای دکتر محمدعلی کی نژاد و خانم دکتر آزیتا بلالی‌اسکوئی انجام‌گرفته است. از آقای دکتر محمدعلی کی نژاد، خانم دکتر آزیتا بلالی‌اسکوئی و آقای دکتر دیبا در راهنمایی و ارائه مشاوره رساله قدردانی می‌شود.

تامین مالی: منافع تجاری در این پژوهش وجود ندارد و نویسندگان در قبال ارائهٔ اثر خود وجهی دریافت ننموده‌اند.

تضاد منافع: نویسندگان این پژوهش اعلام می‌کنند که در رابطه با انتشار مقاله ارائه‌شده به‌طور کامل از اخلاق نشر، ازجمله سرقت ادبی، سوء رفتار، جعل داده‌ها و یا ارسال و انتشار دوگانه، پرهیز نموده‌اند.

دسترسی به داده‌ها و مواد: مجموعه داده‌های مورداستفاده و یا تحلیل‌شده در طول پژوهش حاضر از طریق درخواست منطقی از نویسندهٔ مسئول قابل‌دسترسی هستند.

References

Abedi, S., Alham, H., Thagha al-Islami, O. (2020), "Comparative comparison of neighborhoods in Islamic Iranian cities and neighborhoods in the neo-urbanism movement, a case study: the neighborhood of the street and the Waliasr neighborhood of Mashhad", specialized scientific quarterly of urban studies and urban research, Vol. 3, No. 3, pp. 13-20. [in Persian].

Ahmed Haidar, T. (2013), "Adaptive Reuse in the Traditional Neighbourhood of the Old City Sana'aYemen", Asia Pacific International Conference on Environment-Behaviour Studies, Vol. 105, PP. 811-822

Ashtarifard, H., Salehi Amiri, R., Shahriari, M. (2017), "Designing the model of Iranian Islamic life style of citizens of Tehran", Journal of Military Order and Security, Vol. 11, N. 1, pp. 157-184. [in Persian]

Ashtrifar, H., Salehi Amiri, S. (2016), "Designing a model of the relationship between cultural management and Iranian-Islamic lifestyle", Quarterly Journal of Resource Management in the Police Force, Vol. 4, N. 3, pp. 31-60. [in Persian].

Bahri Moghadam, A., Yousefi Far, S. (2013), "Social-cultural factors in the formation of neighborhood in Iranian-Islamic city and its functions", Islamic History and Civilization, Vol. 9, N. 17, pp. 101-116. [in Persian].

Dalia, H.I.L.M (2021), "Cairo: An Arab city transforming from Islamic urban planning to globalization", Cities, Vol. 117, PP. 1-10.

Eddine, B., El hattach, M., Ezzit, M (2018), "Islamic Law and Neighborhood Building Principles: The Cases of Privacy and Avoidance of Harming", International Journal of Innovation and Applied Studies, Vol. 25, No. 1, PP. 329-336.

Eddine, B., El hattach, M., Ezzit, M. (2018), "Islamic Law and Neighborhood Building Principles: The Cases of Privacy and Avoidance of Harming", International Journal of Innovation and Applied Studies, Vol. 25, No. 1, PP. 329-336.

Gharuri Al-Khansari, M. (2017), "From a traditional neighborhood to a contemporary neighborhood; an exploration of local identity revival strategies in today's city", Armanshahr Architecture and Urbanization, No. 21, pp. 61-76. [in Persian]

Gholami, S., Meshkini, A., Doiran, I. (2015), "Spatial design of urban neighborhoods with an emphasis on the principles of Islam in the Iranian-Islamic city", Hoyt Shahr, No. 22, pp. 41-52. [in Persian]

Hajipour, K., Fakhr Ahmad, S., Soltani, A. (2018), "Analysis of residents' satisfaction with the neighborhood based on the components of security and sense of belonging (case example: Shiraz city)", Danesh Shahr Sazi, Vol. 2, N. 4, pp. 33-49. [in Persian]

Hashempur, P., Yazdani, S. (2015), "Study of physical changes in historical neighborhoods with a privacy approach (case study: historical neighborhood of Ezb Doftiler, Tabriz)", Vol. 8, N. 2, pp. 313-338. [in Persian]

Hosseinpour, R. (2017), "Explaining the strategic principles of the Iranian-Islamic lifestyle in desirable housing architecture", Master's thesis in architecture, supervisor: Azita Bilali Eskoui and Mohammad Ali Keinejad, Faculty of Architecture and Urban Planning, University of Tabriz. [in Persian]

Jones, P., Isakjee, A., Jam, C., Lorne, C., & Warren, S. (2017). "Urban landscapes and the atmosphere of place: Exploring subjective experience in the study of urban form". Urban Morphology, Vol. 21, No. 1, PP. 29–40

Joshgani, M. (2020), "Designing an Iranian-Islamic Lifestyle Model with a Sociological Approach", Sociological Research, Vol. 14, N. 3, pp. 101-125. [in Persian]

Kazemini, M., Ghafourian, M., Hissari, E. (2020), "Recognition of social factors affecting identity in Iranian neighborhoods (case study of Shanbadi Bushehr neighborhood)", Islamic Architecture Research, Vol. 8, N. 1, pp. 27-42. [in Persian]

Khalifeh Soltani, H., Jamalinezhad, M., Talakesh, S.M

[DOI: 10.61186/ciauj.10.1.493]
Downloaded from ciauj-tabriziau.ir at 7:05 +0330 on Monday November 23rd 2026

(2012), "Islamic Principles and Culture Applied to Improve Life Quality in Islamic Cities", Procedia - Social and Behavioral Sciences, Vol. 35, PP. 330 – 334.

Maleki, S., Arian Kia, M. (2019), "Evaluation of historical housing indicators from the Sikh perspective of Iranian-Islamic architecture in line with modern Sikh developments (Case study: historical context of Gorgan)", Iranian Islamic Development Pattern Studies, Vol. 7, N. 13. pp. 1-27. [in Persian]

Manal, A., Bishawi, Al., Ghadban, S. (2015), "Physical space, social behaviour and socioeconomic changes in traditional neighbourhoods: A case study of the traditional city of Nablus", City, Culture and Society, PP. 1-9.

Mangali, S. (2014), "The role of Islamic lifestyle in the realization of modern Islamic civilization", Islamic Civilization Thought, N. 1, pp. 124-127. [in Persian]

Martí, P, García-Mayor, C, Serrano-Estrada, L. (2019), "Identifying opportunity places for urban regeneration through LBSNs", Cities, Vol. 90, PP. 190-206.

Mohammadi, J., Azadeh, R. (2018), "Comparative comparison of new and old neighborhoods of Isfahan in terms of the degree of adaptability to Islamic Iranian indicators (case study: Joibareh and Nagin neighborhoods)", Iranian-Islamic City Quarterly, Vol. 9, No. 34, pp. 23-89. [in Persian]

Mohit Ara, M., Malek Hosseini, A., Shams, M. (2018), "A strategic model of the sustainable neighborhood of the Islamic-Iranian city (the foundation neighborhood of Qom city)", Journal of New Attitudes in Human Geography, Vol. 10, N. 3, pp. 361-381. [in Persian]

Muzafar, F., Nogreh Kar, A., Hamzenejad, M., Moin Mehr; S. (2019), "Prioritization of strategies for the sustainability of life and vitality in the neighborhood with an Islamic approach", Islamic Architecture Research Quarterly, Vol. 7, N. 23, pp. 69-85. [in Persian]

Osquee, A., Heydiri Turkmani, M., Diba, F. (2019), "Layered analysis of the causes of the change in the neighborhood concept in relation to the sense of belonging and presenting alternative scenarios", Danesh Shahr Sazi, Vol. 3, N. 3, pp. 65-81. [in Persian]

Rahimi, L., Naghizadeh, M. (2016), "Manifestation of social justice in the structure of the Islamic city", Mahalla, Vol. 10, N. 26, pp. 13-20. [in Persian]

Sadat Mohammadi, S., Alian, A. (2019), "Physical structure of the neighborhood in Iranian-Islamic cities", specialized scientific journal Shabak, Vol. 5, N. 1, pp. 106-97. [in Persian]

Sadeghi, M. (2015), "Pathology of the influence of contemporary architecture on Islamic Iranian lifestyle", master's thesis in the field of theology and Islamic studies, under the guidance of Dr. Alireza Parsa, Payam Noor University, South Tehran Center. [in Persian]

Salaripour, A., Ramezani, H., Zali, N., Safai Karpour, M. (2018), "Investigation of the quality of neighborhood relations within the Islamic Iranian neighborhood and its role in attachment to the place of the case study: Saghrisazan neighborhood of Rasht city", Vol. 9, N. 34, pp. 35-47. [in Persian]

Salimi, A. (2020), "Investigating the role of neighborhood territory in increasing the sense of belonging to the living environment and strengthening social interactions", Architecture Science, Vol. 3, N. 16, pp. 1-6. [in Persian]

Shams Puya, M., Meshkini, A., Bergmadi, M. (2019), "The application of Islamic worldview in Iranian-Islamic cities with an emphasis on sustainable neighborhood development", Zagros Landscape Geography and Urban Planning Quarterly, Vol. 12, N. 43, pp. 73-93. [in Persian]

Sharifzadeh, I. (2017), "Designing an urban park for spending leisure time based on the Iranian-Islamic lifestyle (Ilkhchi Family Park)", master's thesis, supervisor: Dr. Mohammad Taghi Pir Babaei, Faculty of Architecture and Urban Planning, Faculty of Architecture and Urban Planning, Tabriz University of Islamic Arts. [in Persian]

Shujaei, A., Ghasemi, Z., Birjandi, F. (2019), "Islamic lifestyle changes in globalization developments", Afaq Humanities Monthly, No. 30, pp. 1-23. [in Persian]

Zarini, P. (2017), "Evaluation of the factors affecting the formation of the neighborhood unit pattern in urban neighborhoods with an Iranian-Islamic approach (a case study of Chizar neighborhood in Tehran)", master's thesis on urban planning, supervisor: Arash Baghdadi, Islamic Azad University, Shahr Quds branch. [in Persian]

Zoofharzadeh, H., Jafari, R., Del-Zandeh, A. (2019), "Proposed model of Islamic-Iranian neighborhood architecture based on the model of life-building views of Islamic wisdom", Bi-quarterly Journal of Architectural Thought, Vol. 3, N. 5, pp. 33-59. [in Persian]

اسکویی آزیتا؛ حیدری‌ترکمانی، مینا؛ دیبا، فرید .(۱۳۹۸). تحلیل لایه‌ای علت‌های تغییر مفهوم محله در ارتباط با حس تعلق و ارائهٔ سناریوهای بدیل، دانش شهرسازی، دوره ۳، شماره۳: ۸۱–۶۵

اشتری فرد، حسین؛ صالحی امیری، سید رضا .(۱۳۹۵). طراحی الگوی رابطه مدیریت فرهنگی با سبک زندگی ایرانی–اسلامی، فصلنامه مدیریت منابع در نیروی انتظامی، دورهٔ ۴، شمارهٔ ۳: ۶۰–۳۱

اشتری فرد، حسین؛ صالحی امیری، رضا؛ شهریاری، محمدرضا.

[DOI: 10.61186/ciauj.10.1.493]
Downloaded from ciauj-tabriziau.ir at 7:05 +0330 on Monday November 23rd 2026

(۱۳۹۶). طراحی الگوی سبک زندگی ایرانی –اسلامی شهروندان شهر تهران، پژوهش‌نامه نظم و امنیت نظامی، دوره ۱۱، شماره۱۸۴:۱–۱۵۷.

بحری‌مقدم، عباس؛ یوسفی فر، شهرام .(۱۳۹۲). عوامل اجتماعی ـ فرهنگی در شکل‌گیری محله در شهر ایرانی ـ اسلامی و کارکردهای آن، تاریخ و تمدن اسلامی، دورهٔ ۹، شمارهٔ ۱۷: ۱۰۱–۱۱۶.

جوشقانی، محمد اسماعیلی .(۱۳۹۹). طراحی مدل سبک زندگی ایرانی– اسلامی با رویکرد جامعه‌شناختی، پژوهش‌های جامعه‌شناختی، دورهٔ ۱۴، شمارهٔ۳: ۱۲۵–۱۰۱.

حاجی پور، خلیل؛ فخر احمد، سید مجتبی؛ سلطانی، علی .(۱۳۹۷). تحلیل رضایتمندی ساکنان از محله بر مبنای مؤلفه‌های امنیت و حس تعلق‌خاطر (نمونه موردی: شهر شیراز)، دانش شهرسازی، دوره ۲، شماره ۴: ۴۹–۳۳.

حسین پور، رضا .(۱۳۹۶). تبیین اصول راهبردی سبک زندگی ایرانی– اسلامی در معماری مطلوب مسکن، پایان‌نامه ارشد معماری، استاد راهنما–آزیتا بلالی اسکویی– محمدعلی کی نژاد، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه تبریز.

ذوالفقار زاده، حسن؛ جعفری‌ها، رضا؛ دل‌زنده، علی .(۱۳۹۸). الگوی پیشنهادی معماری محله اسلامی ایرانی بر مبنای مدل نگره–های زندگی ساز حکمت اسلامی، دو فصلنامهٔ اندیشهٔ معماری، نشریهٔ علمی، سال سوم، شماره پنجم، بهار و تابستان ۱۳۹۸: ۳۳–۵۹.

رحیمی، لیلا؛ نقی زاده، محمد .(۱۳۹۵). تجلی عدالت اجتماعی در ساختار شهر اسلامی (محله)، دورهٔ ۱۰، شمارهٔ ۲۶: ۲۰–۱۳.

زرینی، پریسا .(۱۳۹۶). ارزیابی عوامل مؤثر بر شکل‌گیری الگوی واحد همسایگی در محلات شهری با رویکرد ایرانی–اسلامی (نمونه موردی: محلهٔ چیذر تهران)، پایان‌نامه ارشد برنامه‌ریزی شهری، استاد راهنما– آرش بغدادی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد شهر قدس.

سادات محمدی، سارا؛ علیان، علمدار .(۱۳۹۸). ساختار کالبدی محله در شهـرهای ایرانـی–اسـلامی، نشریه علمی تخصصی شباک، دورهٔ ۵، شمارهٔ ۱: ۱۰۶–۹۷.

سالاری پور، علی‌اکبر؛ رمضانی، حمیدرضا؛ زالی، نادر؛ صفای کارپور، مریم (۱۳۹۷). بررسی کیفیت روابط همسایگی درون محله ایرانی اسلامی و نقش آن در دل‌بستگی به مکان مطالعه موردی: محله ساغری سازان شهر رشت، دورهٔ ۹، شمارهٔ ۳۴: ۳۵–۴۷.

سلیمی، امیررضا .(۱۳۹۹). بررسی نقش قلمروی محله در افزایش حس تعلق‌خاطر به محیط زندگی و تقویت تعاملات اجتماعی، معماری شناسی، دورهٔ ۳، شمارهٔ ۱۶: ۶–۱.

شجاعی، عباس؛ قاسمی، زهرا؛ بیرجندی، فاطمه (۱۳۹۸). تغییرات سبک زندگی اسلامی در تحولات جهانی‌شدن، ماهنامه آفاق علوم انسانی، شمارهٔ ۳۰: ۲۳–۱.

شریف‌زاده ایلخچی. سیده هدی(۱۳۹۶). طراحی پارک شهری برای گذران اوقات فراغت بر اساس سبک زندگی ایرانی_اسلامی (پارک خانواده ایلخچی)، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، استاد راهنما: دکتر محمدتقی پیر بابایی، دانشکدهٔ معماری و شهرسازی، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه هنر اسلامی تبریز.

شمس پویا، محمدکاظم؛ مشکینی، ابوالفضل؛ برغمدی، مجتبی .(۱۳۹۹). کاربست جهان‌بینی اسلامی در شهرهای ایرانی– اسلامی با تأکید بر توسعهٔ پایدار محله‌ای، فصلنامه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری چشم‌انداز زاگرس، دورهٔ ۱۲، شمارهٔ ۴۳: ۹۳–۷۳

صادقی، مهدی .(۱۳۹۴). آسیب‌شناسی تأثیر معماری معاصر بر سبک زندگی ایرانی اسلامی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد در رشته الهیات و معارف اسلامی، به راهنمایی دکتر: علیرضا پارسا، دانشگاه پیام نور، مرکز تهران جنوب.

عابدی، شیما؛ هنرمند، الهام؛ ثقه‌الاسلامی، عمید الاسلام .(۱۳۹۹). مقایسهٔ تطبیقی محله در شهرهای ایرانی اسلامی و محله در نهضت نوشهر گرایی نمونه موردی: محلهٔ پایین خیابان و محلهٔ ولیعصر شهر مشهد، فصلنامه علمی تخصصی مطالعات شهری و پژوهش‌های شهری، دورهٔ ۳، شمارهٔ۳: ۲۰–۱۳.

غروری الخوانساری، مریم .(۱۳۹۶). از محلهٔ سنتی تا محلهٔ معاصر؛ کندوکاوی در راهکارهای احیاء هویت محلی در شهر امروز، معماری و شهرسازی آرمان‌شهر، شمارهٔ ۲۱: ۷۶–۶۱.

غلامی، سعید؛ مشکینی، ابوالفضل؛ دویران، اسماعیل .(۱۳۹۴). طراحی فضایی محلات شهری با تأکید بر اصول دین اسلام در شهر ایرانی– اسلامی، هویت شهر، شمارهٔ ۲۲:۵۲–۴۱.

کاظمینی، سیده میترا، غفوریان، میترا،حصاری، الهام .(۱۳۹۹). بازشناسی عوامل اجتماعی مؤثر بر هویت‌مندی در محلات ایرانی (مطالعه موردی محله شنبدی بوشهر)، پژوهش‌های معماری اسلامی، دوره ۸، شماره ۱: ۲۷–۴۲.

محمدی، جمال؛ آزاده، سید رضا .(۱۳۹۷). مقایسه تطبیقی محله‌های نوساز و قدیمی اصفهان ازنظر میزان انطباق‌پذیری با شاخص–های ایرانی اسلامی (مطالعه‌موردی: محله‌های جویباره و شهرک نگین)، فصلنامه شهر ایرانی– اسلامی، دورهٔ ۹، شمارهٔ ۳۴: ۸۹–۲۳.

محیط آرا، محمد؛ ملک حسینی، عباس؛ شمس، مجید .(۱۳۹۷).

[DOI: 10.61186/ciauj.10.1.493]
Downloaded from ciauj-tabriziau.ir at 7:05 +0330 on Monday November 23rd 2026

الگویی راهبردی از محله پایدار شهر اسلامی – ایرانی (محله بنیاد شهر قم)، مجله نگرش‌های نو در جغرافیای انسانی، دورهٔ ۱۰، شمارهٔ ۳: ۳۸۱–۳۶۱.

مظفر، فرهنگ؛ نقره‌کار، عبدالحمید؛ حمزه نژاد، مهدی؛ معین مهر؛ صدیقه (۱۳۹۸). اولویت‌بندی راهبردهای پایداری حیات و سرزندگی در محله با رویکرد اسلامی، فصلنامه پژوهش‌های معماری اسلامی، شمارهٔ ۲۳، دورهٔ ۷: ۸۵–۶۹.

ملکی، سعید؛ آریان کیا، مصطفی .(۱۳۹۸). ارزیابی شاخص‌های مسکن تاریخی از دیدگاه سبک معماری ایرانی–اسلامی در راستای تحولات سبک نوین (مطالعه موردی: بافت تاریخی گرگان)، دو فصلنامه مطالعات الگوی پیشرفت اسلامی ایرانی، دورهٔ۷، شمارهٔ ۱۳: ۲۷–۱.

منگالی، سمیه .(۱۳۹۴). نقش سبک زندگی اسلامی در تحقق تمدن نوین اسلامی، اندیشه تمدنی اسلام، شماره اول، ص: ۱۲۴–۱۲۷.

هاشم‌پور، پریسا؛ یزدانی، ثنا .(۱۳۹۵). مطالعهٔ تحولات کالبدی محلات تاریخی با رویکرد محرمیّت (مطالعه موردی: محلهٔ تاریخی عزب دفتریلر تبریز)، دورهٔ ۸، شمارهٔ ۲ : ۳۳۸–۳۱۳.